

Voisé, Waldemar

"La bibliothèque idéale des jeunes", Franz Weyergans, Paris 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/4, 842-844

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

działów jest jednak mniej; pewne działy bowiem połączono, niektórych zaś nie ma zupełnie (np. dawnego działu *Technika w rolnictwie*). Jednocześnie wyodrębniono dział *Technika i jej miejsce w historii ogólnej*. Zmiany te nie zostały, niestety, zasygnalizowane w *Przedmowie*.

Ostatecznie obecnie mamy 21 działów (gdy poprzednio było ich 27), a mianowicie (w nawiasie liczba pozycji w dziale): *Teoria i metodologia historii techniki jako nauki, organizacyjne formy historii techniki* (97); *Technika i jej miejsce w historii ogólnej* (74); *Ogólna historia techniki* (175); *Dyscypliny ogólnotechniczne* (74); *Energetyka* (283); *Radioelektronika* (108; poprzednio były dwa działy: dział radiotechniki oraz dział automatyki, telemechaniki i techniki maszyn cyfrowych); *Górnictwo* (289); *Metalurgia* (206); *Technologia obróbki metali* (61); *Budowa maszyn* (133); *Technika wojskowa* (27); *Technologia chemiczna, wytwórczość produktów chemicznych* (156); *Wytwórczość produktów mineralnych* (72); *Budownictwo* (480; tak jak i poprzednio dział ten liczy najwięcej pozycji); *Wytwórczość produktów spożywczych* (47); *Wytwórczość papieru* (16); *Poligrafia* (19); *Wytwórczość przemysłu lekkiego* (90); poprzednio były osobne działy poświęcone historii włókiennictwa, krawiectwa, obuwnictwa; nadto włączono tu dawny dział historii techniki wytwarzania instrumentów muzycznych); *Foto- i kinotechnika* (22); *Transport* (jest to drugi z kolei najobszerniejszy dział; liczy on 349 pozycji, w tym transport wodny: 61, w tym budowa okrętów: 38); *Kształcenie kadr technicznych* (54).

Ogółem tom zawiera 2831 pozycji², z czego wynika, że w latach 1960—1961 ukazywało się średnio rocznie 1415 pozycji (w latach 1957—1959 było ich średnio rocznie 1806).

Poprzedni tom wykazywał trzynaście pozycji dotyczących wyłącznie Polski. Obecnie pozycji takich jest tylko trzy: o 15-leciu Instytutu Elektrotechniki w Warszawie (poz. 523), o 40-leciu Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Cukrownictwa (poz. 2253) i o budownictwie okrętowym w latach 1938—1959 (poz. 2580).

Główny zrab bibliografii mieści się na ss. 5—194. Resztę tomu wypełniają: skorowidz autorów, redaktorów, tłumaczy i recenzentów; skorowidz osób, którym poświęcone są prace (1091 osób; poprzednio było ich 1178). Najwięcej pozycji, jak zwykle, poświęcono Łomonosowowi: 142, w tym 55 — to artykuły powstałe w związku z 250 rocznicą urodzin uczonego); skorowidz przedsięwzięć, instytucji naukowych i szkół; wykaz wyzyskanych czasopism.

Tak jak i w tomach poprzednich brak jest żywej paginy, która ułatwiałaby poszukiwanie działów.

Zygmunt Brocki

Franz Weyergans, *La bibliothèque idéale des jeunes*. Editions Universitaires, Paris 1966, ss. 391.

Z dużym zainteresowaniem bierze się do ręki ten tom, aby dowiedzieć się, jakie książki z zakresu historii nauki uznane zostały za niezbędne dla wykształcenia młodego człowieka. Chodzi bowiem o tzw. bibliografię zalecającą, która obejmuje z górą 3 tysiące pozycji, przeznaczone dla czytelników w wieku pomiędzy 15 a 18 rokiem życia. Autor jednak — o którym dowiadujemy się, że od 20 lat para się krytyką literacką i jest ojcem pięciorga dzieci, z racji czego posiada pewną sumę doświadczeń pedagogicznych — nie traktuje swych odbiorców ani jako nie-

² Tym razem rzeczywista liczba pozycji zgadza się z numeracją: numerów też jest 2831 (wprawdzie są trzy numery dodatkowe, z literą a, ale są też trzy pozycje oznaczone dwoma kolejnymi numerami).

letnich, ani jako dorosłych, pragnąc po prostu służyć im informacjami dotyczącymi wyboru lektury.

Niemal połowę prezentowanych książek stanowią powieści i nowele, poza tym wyodrębnione zostały inne działy, m.in. dotyczące teatru, poezji, krytyki, religii itd. Orientację w olbrzymim materiale ułatwiają dwa indeksy: autorów i tytułów dzieł, a w przedmowie autor poucza czytelników o sposobie korzystania z książki. Dowiadujemy się też, że jest to już drugie z kolei wydanie tej zalecającej bibliografii (pierwsze ukazało się w 1960 r.).

Z interesującego nas tu punktu widzenia na szczególną uwagę zasługuje rozdział siódmy (ss. 279—302), zatytułowany *Problemy współczesne*, w którym spotykamy szereg pozycji książkowych związanych z historią nauki i techniki. Z tą dyscypliną wiążą się najściślej trzy pozycje, mianowicie: Jean Laloup, *Anthologie de la littérature scientifique*; François Russo, *Histoire de la pensée scientifique*; cała seria *Savants du monde entier*, publikowana przez wydawnictwo Seghers. Bardziej szczegółowych zagadnień dotyczą inne książki, z reguły wydane w ostatnich latach, choć trafiają się wydane dawniej. Są to przeważnie publikacje związane z historią techniki (np. *Le rayon de la science*, gdzie znajdują się rozdziały dotyczące historii elektroniki, astronautyki itd.). Z historią medycyny (Henri Mondor, *Grands médecins presque tous*) oraz dzieło Ewy Curie *Madame Curie*.

Dodać do tego trzeba kilka książek omawiających ogólny rozwój cywilizacji europejskiej, w których wiele rozdziałów poświęconych jest kształtowaniu się różnych dyscyplin naukowych (np. Van der Meer, *Atlas de la civilisation occidentale*). I właśnie tylko te książki poruszają zagadnienia wiążące się z historią nauk społecznych (historia, ekonomia, nauka o państwie itp.), podczas gdy inne, już omówione, dotyczyły — jak widzieliśmy — zakresu nauk ścisłych, tradycyjnie związanych z francuskim pojęciem *science*. Dwie tylko pozycje czynią wyłom w tej sytuacji, mianowicie: Marca Blocha *Apologie pour l'histoire* oraz René Grousseta *Bilan de l'histoire*; obie zresztą stanowią raczej rozważania na temat metodologii historii i historyzmu w ogóle.

Inne jeszcze dzieła związane z historią nauki wymienione są w różnych działach, w szczególności zaś w dziale krytyki literackiej. Znajdujemy tu następujące pozycje: Albert Beguin, *Pascal par lui-même*; Pierre-Henri Simon, *L'esprit et l'histoire*; dwutomowe dzieło zbiorowe *Histoire des lettres françaises* (oraz kilka innych tego rodzaju „historii literatury”); Le Corbusier, *Entretien avec les étudiants d'une école d'architecture*.

W dziale biograficznym omówione zostały: Georges Claude, *Ma vie et mes inventions* i H. Schliemann, *Ma vie*.

Wymienić także trzeba kilka publikacji o charakterze „przygodowym”, a to: Thor Heyerdahl, *L'Expéditions du Kon-Tiki*; Houot et Willm *Le batyscaphe*; Jacques Piccard *Profondeur 11 000*; Ch. Lindberg, *Trente-trois heures pour Paris*; oraz Haroun Tazieff, *Le gouffre de la Pierre-Saint-Martin*. We wszystkich omówieniach przytoczonych tu książek silny akcent pada na naukowe aspekty tych „wielkich przygód”, a więc np. na to, że organizatorzy wyprawy Kon-Tiki mieli na uwadze weryfikację pewnej hipotezy naukowej itp.

Wiele książek dotyczy formowania się światopoglądu młodej generacji i w tej mierze zalecane są nieraz książki poruszające problemy historyczno-naukowe. Aby zorientować czytelnika tak co do postawy autora, jak stylu jego pracy, zajmijmy się bliżej dwoma książkami. Są to: Martin Luther King, *La force d'aimer* i Jean Lacroix, *Sens de l'athéisme moderne*.

Oto pełny tekst noty o książce Kinga: „Nie oczekujemy opisu walk i batalii prowadzonych przez czarnego pastora, przywódcę ruchu antysegregacyjnego w Stanach Zjednoczonych, którego słusznie uczyniło sławnym przyznanie mu nagrody Nobla. Znajdujemy tu przede wszystkim rozważania na temat ducha, który oży-

wia jego poczynania. Są to refleksje na temat sprawiedliwości i miłości, lecz dotyczą one ich roli jako sił czynnych i ożywiających twórczą myśl. niesprawiedliwości tego świata, krwawe konflikty, zgubne mity — wszystko omawia autor po to, aby je zwalczyć, a czyni to w duchu realistycznym, twórczym, stosując zasady *Ewangelii* do współczesnych mu sytuacji (jak np. interpretacja opowieści o dobrym Samarytaninie). Jest to książka znakomita" (s. 328); zaleca ją autor młodzieży w wieku lat 16—18.

Omówienie drugiej z przytoczonych wyżej książek, tj. dzieła Lacroix zaczyna się od następującego zdania: „Jest rzeczą pożądaną, aby młody chrześcijanin (*chrétien*) wiedział, jak wielka jest rola ateizmu w świecie współczesnym" (s. 310).

Mamy więc przed sobą wyraźne określenie postawy autora, który jednak stara się lojalnie informować swych czytelników o lekturze, co zresztą nie zawsze jest łatwe. Nie wdając się w polemikę z ocenami niektórych dzieł literackich (czasem z „zalecającej” bibliografia przemienia się w „ostrzegającą”), stwierdzić trzeba, że w zakresie historii nauki autor zdołał uniknąć tendencji umoralniających, widocznych w wielu wydawnictwach typu „co młodość czytać powinna”.

Na polskim rynku brak jest tego rodzaju publikacji, a różne adnotowane katalogi księgarskie czy wydawnicze przeznaczone są dla innych adresatów i mają charakter komercyjny. Szkoda, bo polskie „poradniki” — sięgające czasów pozytywistycznych — mogłyby stanowić zachętę do kontynuowania dobrej tradycji. Może by więc przełamać opory i zacząć od opracowania chociażby tylko „idealnej biblioteki historii nauki”, przeznaczonej na użytek „starszych nastolatków”, rozpoznających wyższe studia?

Waldemar Voisé

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

P. B. Medawar, *The Art of Soluble*. Methuen, London 1967, ss. 160.

Tytuł zbioru esejów autor zaczerpnął ze swojej własnej recenzji o książce Arthura Koestlera *The Act of Creation*, w której pisał m. in.: „Żaden naukowiec nie cieszy się uznaniem za chybione wysiłki w rozwiązywaniu problemów przekraczających jego kompetencje. Najlepsze, na co może liczyć, to uprzejme lekceważenie, takie samo, na jakie zasługuje polityk utopista. Polityka bowiem jest sztuką przewidywania tego, co może się zdarzyć, badania naukowe są sztuką rozwiązywania tego, co da się rozwiązać (*the Art of the Soluble*). I polityka, i badania są umiejętnościami całkowicie praktycznymi”.

Eseje zawarte w zbiorze przedstawiają poglądy autora na problemy tworzenia i oryginalności w nauce oraz na logiczne powiązania pomiędzy myślą twórczą i myślą krytyczną. Jest to równocześnie pionierskie studium z dziedziny etologii naukowców, z dziedziny anatomii naukowego działania. Czy prawdą jest, że naukowcy są (lub powinni być) bezstronnymi i beznamiętnymi obserwatorami przyrody? Co leży u podstaw żywego zainteresowania naukowców sprawami priorytetu praw rządzących światem? Jak tworzą się i gdzie przebiega granica pomiędzy nauką czystą i stosowaną? Jakie są kryteria, według których naukowcy oceniają pracę swoich kolegów, a także swoją własną? Odpowiedzi na niektóre z tych pytań można znaleźć w czterech krytycznych studiach Medawara o Teilhardzie de Chardin, Arthurze Koestlerze, D'Arcy Thompsonie i Herbercie Spencerze, powiązanych w jedną logiczną całość głównym esejem traktującym o naturze naukowego rozumowania, a zatytułowanym *Hipoteza a wyobraźnia*.